

EVALUAREA PRIN COOPERARE A COPILULUI ÎN CONTEXTUL EDUCAȚIEI INCLUZIVE

COOPERATIVE ASSESMENT OF THE CHILD IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION

Tatiana VASIAN, dr., lect. univ.,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău
ORCID: 0009-0002-0869-7669
vasian.tatiana@upsc.md

Tatiana VASIAN, PhD, University Lecturer,
“Ion Creanga” SPU of Chisinau

CZU: 376.091

DOI: 10.46727/c.v1.21-22-03-2024.p235-241

Abstract. In the context of implementing inclusive education, in order to find the best form of education for children with SEN and programs to support their development in the most optimal way, the problem which arises is that of identifying and evaluating special educational requirements as precisely as possible. The range of special educational needs is vast and includes, in addition to the category of disability itself, other important components, which often turn into barriers for children's learning and participation. This finding indicates the need for a complex approach to the child's development, with the collection, within the intra-school multidisciplinary Commission, of information provided by various sources, such as the child with SEN himself, his family, the teaching staff involved, the administration of the institution, representatives of community services - all to carry out as precise of an assessment as possible of the acquisitions that a child has, to establish his needs in areas of development and to design a common intervention action plan. The strategy of evaluation through the child with SEN's cooperation at the level of the educational institution offers an effective tool for planning and carrying out common actions in order to facilitate the educational inclusion of children in this institution.

Keywords: child with special educational needs, inclusion, evaluation through cooperation, intervention.

Calitatea realizării educației incluzive reprezintă un indicator semnificativ de exprimare a calității și eficienței funcționării și dezvoltării sistemului de educație [2]. Experiența ultimilor ani de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova denotă existența mai multor practici pozitive practicate în instituțiile de învățământ din țară, precum și un șir de dificultăți. Acestea vizează, în primul rând, accesul copiilor cu CES la educație, în special, pentru copiii cu dizabilități severe, dar și asigurarea calității educației, atâta timp cât înregistrăm lacune în prestarea serviciilor de suport conforme nevoilor individuale ale copiilor incluși [2, p 2].

Eficiența programelor de incluziune educațională a copiilor cu CES depinde de mai mulți factori:

- existența unui personal calificat, atât la nivel managerial, cât și didactic, care să-și cunoască și să-și realizeze rolurile și atribuțiile;
- asigurarea unui mediu educațional, inclusiv fizic, accesibil și prietenos;
- centrarea pe copil și necesitățile lui, ceea ce presupune, în primul rând, evaluarea complexă a situației copilului, incluzând toate domeniile de dezvoltare în scopul determinării cât mai timpurii a potențialului și necesităților copilului;
- colaborarea cu familia copilului [5].

Acestea sunt câteva dintre momentele determinante pentru conceperea și prestarea unor programe de incluziune eficiente, bazate pe individualizarea învățării, cu suport special adecvat.

În acest studiu ne propunem să abordăm evaluarea dezvoltării copilului în scopul stabilirii nevoilor ce urmează să fie examinate în planificarea intervenției, ambele urmând să fie realizate prin cooperare. Evaluarea copilului prin cooperare în contextul educației incluzive, pe larg utilizată în țările europene, precum Elveția, Germania, Austria, a demonstrat un vădit avantaj: reușita implicării mai multor părți în procesul de evaluare și soluționare a problemelor ce apar în incluziunea unui copil cu CES. Filosofia acestei abordări vine din simpla idee: odată ce problema determinată nu vizează doar instituția în care este înscris copilul evaluat, și interesul de a lichida/reduce barierele apărute trebuie să fie unul comun. La rezolvarea situației/problemei pot coopera mai mulți actanți, atât din instituție (cadrele didactice implicate, echipa managerială, structurile și serviciile de suport existente), cât și din afara ei (familia, reprezentanți ai serviciilor comunitare). În așa mod, deciziile privind implicațiile în sprijinul evoluției copilului sunt luate de comun acord și nu de o singură persoană/instituție. Doar așa poate fi susținută educația copiilor cu CES și/sau dizabilități, prin dezvoltarea unui parteneriat dintre cadrele didactice, specialiști, familie și comunitate. Transferul competențelor de la un partener la altul va contribui la consolidarea eforturilor pentru o incluziune educațională și socială mai eficientă.

În continuare prezentăm o modalitate de evaluare și planificare a intervenției bazate pe cooperare, adică pe implicarea de facto a tuturor părților vizate, și care asigură funcționalitatea unor acțiuni în echipă, pentru consolidarea unui model incluziv eficient.

Pentru început, vom răspunde la întrebarea: ce reprezintă modelul evaluării și planificării intervenției prin cooperare? Este o strategie de lucru comună în vederea evaluării copilului, stabilirii nevoilor lui pe anumite domenii de dezvoltare, în scopul proiectării unui demers de intervenție comun, care ar facilita satisfacerea acestor nevoi. Acțiunile în scopul evaluării și intervenției bazate pe cooperare se înscriu în atribuțiile de facto ale comisiei multidisciplinare intrașcolare ce-și desfășoară activitatea în fiecare instituție de învățământ din țară [3, 4]. La această evaluare este recomandat să participe cadrele didactice care lucrează cu copilul și-l cunosc foarte bine, inclusiv cadrul didactic de sprijin, părinții lui, specialiștii ce acordă servicii de sprijin, specialiștii din cadrul serviciilor comunitare, specialiștii Serviciului raional/municipal de Asistență Psihopedagogică. Prezența propriu-zisă a copilului nu este obligatorie, ci dictată de situație.

Aplicarea procedurii de evaluare bazată pe cooperare se recomandă a fi realizată atunci când copilul întâmpină dificultăți la școală, necesare fiind discutarea și analiza în detaliu a mai multor momente: Ce se întâmplă? Ce dificultăți întâmpină copilul și de ce sunt cauzate acestea? Ce poate face fiecare persoană implicată pentru depășirea situației? Care sunt punctele forte pe care se poate baza intervenția? Ce urmează să realizeze fiecare specialist vizat în procesul de intervenție?

De asemenea, această strategie de evaluare se aplică și atunci când elevul beneficiază deja de sprijin suplimentar și este nevoie să se evalueze dacă au fost îndeplinite obiectivele stabilite anterior, dacă mai e nevoie de sprijin în continuare și care ar fi intervențiile necesare.

Procedura de realizare a evaluării și planificării intervenției prin cooperare se realizează în cadrul unei ședințe extinse, cu participarea părților vizate, atât din instituție, cât și din afară, după cum s-a mai subliniat. Aceasta se rezumă la: pregătirea întrunirii în scop de evaluare și

completarea formularului evaluativ; identificarea domeniilor-problemă în baza demersului evaluativ; elaborarea unui plan de acțiuni pentru reducerea dificultăților determinate.

În cadrul pregătirii ședinței de evaluare, de obicei, unul dintre cadrele didactice, membru al Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare, care inițiază procedura de evaluare, pregătește ședința, pe care o va prezida. În acest scop, sunt transmise invitațiile de participare tuturor persoanelor vizate, împreună cu un formular de evaluare a situației copilului, pentru a fi completat până la ședință. Formularul conține itemi pe diverse domenii de dezvoltare, în baza cărora copilul vizat este evaluat de către fiecare participant la ședință. Pentru fiecare domeniu de dezvoltare prezentat în formular se acordă un anumit punctaj, de la 1 la 5. Rezultatele obținute prin completarea formularului de evaluare de către fiecare participant vor fi confruntate între ele. Acest formular ajută la identificarea subiectelor relevante pentru examinarea în cadrul întrunirii.

La întâlnirea propriu-zisă a tuturor părților implicate pe caz, se confruntă formularele de evaluare completate și se identifică domeniile problematice. Problematice sau dificile sunt considerate domeniile în care toate sau mai multe persoane din cele ce au realizat evaluarea dezvoltării copilului au oferit un punctaj minim la unul dintre domeniile examinate. De exemplu, toți participanții au evaluat domeniul de autoîngrijire și cel al relațiilor interpersonale cu câte un punct, acesta reprezentând punctajul minim din cel posibil de oferit. De asemenea, problematice sunt considerate domeniile în care există divergențe de opinii: unul și același domeniu cotate cu punctaj maxim și minim concomitent de către diferiți evaluatori. Situația respectivă exprimă viziuni diferite asupra cazului și urmează să fie clarificate. Într-un final, se decide asupra a două domenii mai dificile din cele evaluate, care necesită intervenție imediată și care se analizează în detaliu pentru a încerca clarificarea cauzelor dificultăților întâlnite aici.

La ultima etapă se caută răspunsul la întrebarea: ce se poate face pentru îmbunătățirea situației, mai cu seamă pentru domeniile de dezvoltare determinate a fi prioritare? Răspunsul la această întrebare va determina acțiunile ce vor constitui planul de lucru pentru conturarea sprijinului individualizat pentru copilul evaluat.

Realizarea planului va cuprinde:

- stabilirea punctelor forte pentru fiecare dintre cele două domenii selectate și a dificultăților care marchează domeniile respective;
- formularea a câte două obiective pentru fiecare domeniu de dezvoltare selectat, la care se vrea să se ajungă după o perioadă concretă de timp;
- determinarea responsabilităților concrete întru realizarea obiectivelor propuse.

Se indică acțiunile concrete ce vor fi realizate pentru atingerea scopului respectiv. Se nominalizează persoanele ce vor realiza acțiuni (dirigintele clasei, cadrul didactic de sprijin, mama când este cu copilul acasă etc.). La fel, se notează perioada de realizare, frecvența acțiunilor indicate.

După ce s-au notat obiectivele ce trebuie realizate în echipă și măsurile care trebuie luate în acest sens, toți participanții semnează acest proces-verbal, consemnând acordul și angajamentul de a participa la realizarea planului. Se fixează și perioada când urmează să fie reevaluată situația și gradul de realizare a planului de acțiuni.

Pentru o mai bună vizualizare a eficienței aplicării strategiei de evaluare și proiectare a intervenției prin cooperare, propunem un plan de intervenție realizat într-un studiu de caz, cu utilizarea strategiei descrise.

Studiu de caz

Tudor are 12 ani și studiază în clasa a 5-a a unui gimnaziu dintr-o localitate rurală. Provine dintr-o familie completă, de etnie romă, care se ocupă de vânzări-cumpărări, situația financiară fiind una bună. Relațiile dintre membrii familiei sunt satisfăcătoare, deși atât copiii, cât și părinții folosesc frecvent cuvinte necenzurate. Locuiesc într-o casă închiriată, condițiile de trai fiind satisfăcătoare.

Copilul se află la evidența medicului neurolog, fiind diagnosticat cu retard mintal moderat. De mic a frecventat grădinița, apoi a mers la școală, unde i-a fost stabilită categoria CES, el urmând să studieze în baza unui plan educațional individualizat.

Tudor prezintă performanțe școlare slabe în raport cu vârsta sa. Primii doi ani practic nu a frecventat școala, dar nici aceasta nu a întreprins careva măsuri pentru a-l aduce alături pe copil. Cauza invocată de școală era incompetența cadrelor didactice implicate în a construi demersul didactic cu acest elev. După mai multe intervenții din partea autorităților, s-a urmărit frecventarea parțială, cu mărirea treptată a timpului de aflare în clasă. La moment, băiatul frecventează școala, dar manifestă o motivație slabă pentru învățare, dificultăți de adaptare școlară, relaționare defectuoasă cu cei din jur. Creează situații tensionate în clasă, motiv pentru care a băgat frica în toți, utilizează forța fizică și cuvintele necenzurate pentru a speria colegii. Este și bine făcut din punct de vedere fizic.

Reușitele lui școlare se rezumă la a citi pe silabe, a transcrie, a scrie sub dictare cuvinte simple, a face calcule orale simple. Dacă este încurajat, poate lucra un pic mai mult la realizarea sarcinii, dar nu pentru mult timp. Studiază în baza curriculumului modificat la majoritatea disciplinelor.

Părinții tolerează comportamentele neadecvate ale copilului, încurajând agresivitatea. Când se discută cu ei despre cauzele conflictelor în care este implicat Tudor, aceștia nu-i percep vina. Tudor și-a creat un cerc de prieteni cu comportamente similare, deviate chiar.

Planul de intervenție bazat pe cooperare

Din multitudinea de probleme contuare, s-a optat pentru abordarea a două domenii de dezvoltare, care la momentul evaluării au înregistrat cele mai serioase lacune: domeniul de învățare generală și domeniul relațiilor interpersonale. Comportamentele ce caracterizează primul domeniu au vizat următoarele.

Tabelul 1. Domeniul de dezvoltare evaluat: nivelul general de învățare

Comportamente observate	Mediul în care se manifestă
Citește pe silabe, transcrie, scrie sub dictare cuvinte simple.	Cadrele didactice spun că nu știu cum să implice băiatul în activitatea de învățare, cum să-l integreze în colectivul de elevi.
Are un vocabular slab dezvoltat.	
Lucrează la o sarcină puțin timp; manifestă nevoia de a fi motivat continuu pentru a se menține concentrat la sarcina de lucru.	
Studiază în baza planului educațional individualizat, cu curriculum modificat la majoritatea disciplinelor.	
Prezintă o motivație slabă de învățare.	
Absentează frecvent, fără motiv, înregistrând multiple lacune la majoritatea disciplinelor.	

Pentru cel de-al doilea domeniu stabilit ca fiind lacunar comportamentele sunt prezentate în tabelul 2.

Tabelul 2. Domeniul de dezvoltare evaluat: relații interpersonale

Comportamente observate	Mediul în care se manifestă
Băiatul se află în relații tensionate cu colegii, cadrele didactice.	Părinții percep situația copilului la școală ca pe una ordinară, nu înțeleg de ce copilul lor este învinuit de atâtea rele.
Manifestă agresivitate, utilizează forța fizică, cuvintele necenzurate.	
Face parte dintr-o gașcă de prieteni ce prezintă comportamente deviante.	Membrii familiei utilizează un vocabular necenzurat.

La fel, un subiect important de discuție a vizat proveniența băiatului, și anume faptul că face parte dintr-o familie de romi, pentru care studiile nu prezintă o valoare, motiv pentru care este dificil să-l pui pe copil să învețe.

Analiza dificultăților identificate a determinat stabilirea unor obiective de promovare pe domeniile de dezvoltare examinate și diverse acțiuni pentru atingerea acestora. Astfel, pentru domeniul învățării generale, obiectivele au vizat următoarele comportamente proiectate:

- băiatul cunoaște ceea ce-i place să facă (interesele) și are cel puțin o activitate preferată (pentru sporirea motivației învățării);
- băiatul are plan educațional individualizat, cu sarcini axate pe interesele sale (de exemplu: i se oferă probleme matematice ce reflectă domeniul afacerii părinților în care poate fi implicat copilul (vânzare-cumpărare).

Pentru domeniul dezvoltării relațiilor interpersonale, obiectivele au fost formulate astfel:

- băiatul respectă regimul școlar (devine responsabil de frecventarea școlii);
- are un coleg de clasă cu care comunică, având și activități comune (realizează o activitate, frecventează un cerc, merg împreună de la școală spre casă etc.).

În scopul atingerii obiectivelor stabilite, au fost elaborate acțiuni pentru 4 luni.

Tabelul 3. Plan de acțiuni în atingerea obiectivelor pentru domeniul învățării generale

Ce	Cine	Cum
Băiatul cunoaște ceea ce-i place să facă (interesele) și are cel puțin o activitate preferată (pentru sporirea motivației învățării): <ul style="list-style-type: none"> - se identifică domeniile de interes ale copilului (cel puțin unul) prin discuții, analize, probe psihologice, care vor sta în continuare la baza demersului de orientare vocațională; - se determină care ar fi activitățile pe care ar dori să le realizeze sau să participe în comun cu colegii sau adulții la realizarea lor; - băiatul realizează activitatea selectată cel puțin o dată pe săptămână (în funcție de tipul activității), care valorifică interesul stabilit și reflectă necesitățile copilului. 	Dirigintele și psihologul instituției Cadrul didactic de sprijin	În viitor se pot planifica și evaluări pentru orientarea vocațională a băiatului Ședințe individuale
Băiatul are plan educațional individualizat, cu sarcini axate pe interesele sale: <ul style="list-style-type: none"> - după ce au fost analizate și identificate interesele copilului, se elaborează planul individualizat în baza lor, cel puțin, la disciplinele de bază; - se adaptează sarcinile pe potriiva capacităților copilului (fișe individuale de lucru, materiale de suport) și a 	Comisia multidisciplinară intrașcolară (CMI)	Ședințe de lucru în cadrul CMI, cu participarea părintelui

intereselor sale (sarcini practice care se referă la domeniile de activitate interesante pentru copil); - se realizează activități didactice la Centrul de Resurse pentru Educația incluzivă pentru a sprijini învățarea băiatului, în conformitate cu obiectivele din planul educațional.	Cadrul didactic de sprijin	Activități individuale
	Cadrul didactic de sprijin	

Acțiunile ce au vizat obiectivele pentru dezvoltarea domeniului relațiilor interpersonale sunt prezentate în tabelul 4.

Tabelul 4. Plan de acțiuni pentru atingerea obiectivelor în domeniul relațiilor interpersonale

Ce	Cine	Cum
Băiatul respectă regimul școlar (devine responsabil de frecventarea școlii): - se discută cu copilul și se stabilește un regim orientativ al zilei; - se stabilesc regulile clasei, generale pentru toată colectivitatea de copii, dar care se adresează și comportamentelor pe care intenționăm să le schimbăm la Tudor (de exemplu, regula <i>Ne adresăm cu cuvinte frumoase unul altuia sau pe nume</i> (pentru a depăși situația utilizării vocabularului necenzurat, a poreclelor); - se discută cu părinții pentru ca acasă să se continue respectarea aceluiași reguli, regim.	Dirigintele clasei, cadrul didactic de sprijin	Discuții individuale
	Dirigintele clasei cu sprijinul psihologului școlii	Ședințe cu clasa (de exemplu, orele de dirigiență)
	Dirigintele clasei	Ședințe cu părinții
Are un coleg de clasă cu care comunică, au activități comune: - se pot realiza mai multe acțiuni pentru a determina relațiile din cadrul colectivului de copii, potențialii colegi care ar fi mai aproape de Tudor după interese, simpatii etc. (sociograma, discuții); - se discută cu copilul pentru a identifica colegul de clasă pentru a se capacita interacțiunea cu el; - se identifică domeniile de interes comun, activitățile care pot fi realizate împreună; - se stabilește un orar orientativ al activităților în care vor fi implicați copiii (un anumit cerc pe interese (sportiv, de exemplu) din centrul comunitar; participarea împreună cu colegul la activitățile din Centrul de Resurse din școală.	Dirigintele și psihologul instituției	Discuții cu clasa, copilul
	Cadrul didactic de sprijin	Discuții individuale
		Discuții cu ambii copii
		Activități comune

În concluzie, menționăm că dialogul și participarea tuturor părților interesate este un principiu fundamental al educației. La nivelul lucrului direct cu copilul, la fel, este imperioasă nevoia respectării principiului dialogului și al participării. Specialiștii din educație și, implicit, din educația incluzivă, trebuie să promoveze practici educaționale bazate pe comunicarea și consultarea cu părinții, cu specialiști din servicii de suport, inclusiv din comunitate, iar când este posibil, și cu copiii [1]. În astfel de cazuri, în principal, este vorba despre crearea de situații de învățare/dezvoltare, relații și experiențe de zi cu zi și încurajarea participării tuturor. Dialogul asigură implicarea echipei administrative (CMI), pe de o parte, și a personalului implicat, a familiei, pe de altă parte, în procesul de luare a deciziilor privind organizarea procesului educațional incluziv. În același timp, o astfel de abordare a evaluării și intervenției, bazată pe cooperare, acordă instituțiilor și personalului încrederea de a dezvolta programe și procese

contextuale pentru a răspunde, în cel mai calitativ și adecvat mod, cerințelor și intereselor copiilor și familiilor.

Bibliografie:

1. BOOTH, T., AINSCOW, M. *Indexul Incluziunii: dezvoltarea procesului de învățare și dezvoltare în școli*. Chișinău: Pro-Mapex, 2019. 200 p. ISBN 978-9975-3366-0-4.
2. *HG 950 din 06.12.2023. Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2024-2027*. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141025&lang=ro
3. *Metodologia de evaluare a dezvoltării copilului. Ordin ME nr. 99 din 26 februarie 2015*. https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_me_nr_99_26_02_2015.pdf
4. *Regulamentul-cadru al Comisiei multidisciplinare intrașcolare din instituția de învățământ primar, secundar, ciclul I și II. Ordinul MEC nr. 683 din 03 iunie 2019*. https://mecc.gov.md/sites/default/files/anexa_la_nr_683_din_03.06.2019.pdf
5. VASIAN, T. Parteneriatul cu familia în reușita educației incluzive timpurie. In: *Conferința republicană a cadrelor didactice: 26-27 februarie 2022, UST. Volumul 4: Învățământul preșcolar. Învățământul primar*. Min. Educației și Cercet. al Rep. Moldova, Univ. de Stat din Tiraspol, 2022, pp. 107-113. ISBN 978-9975-76-386-8.